

DE INBEZITNEMING VAN HET KASTEEL VAN MILLEN DOOR KANUNNIK CONRARD PHILIP BALTHASAR VAN DER HEYDEN DE BLISIA EN CONSOORTEN, 1783

Rombout Nijssen

De voornaamste publicaties over de geschiedenis van de heren van Millen zijn het artikel van Jan Paquay uit 1933¹ en de aanvulling daarop uit 1934², de tentoonstellingscatalogus Duizend jaar wonen in Millen uit 1986³ en de grotendeels op de teksten van Paquay gebaseerde tekst over de geschiedenis van Millen in *Riemst en zijn verleden* uit 1991⁴.

Erg helder is het verhaal van de heren van Millen in deze publicaties niet. Dat heeft onder meer te maken met het feit dat er in Millen sprake is van meerdere landgoederen met een burcht of kasteel. Er is het voormalige kasteel van de heren van Millen, dat nu bekend staat als de *waterburcht*, er is het goed dat soms de burcht van Millen genoemd wordt maar dat beter bekend staat als het goed van Eggertingen, en er is het huis Van den Bosch, dat ook ooit voorzien was van een versterkte woning. Paquay en de auteurs die zich op zijn werk baseerden gaan er van uit dat de bezitters van de waterburcht ook de heren van Millen waren. De heer van een dorp is de persoon of organisatie die er de schepenen aanstelt en die er zelf of via een drossaard verdachten van misdrijven opspoort en voor de schepenbank brengt. Tot 1619 maakte het heerschap van Millen echter deel uit van het domein van de bisschoppen van Luik. Pas op 18 november van dat jaar gaf de bisschop de heerlijkheid Millen in pand aan Arnold de Fleron. Van dan af was de bezitter van het kasteel of de waterburcht ook de heer van Millen. Op 26 oktober 1652 bevestigde de bisschop de verpanding van de heerlijkheid Millen aan Jan Willem de Fleron. Doordat het leen van de waterburcht met de bijhorende landerijen en het heerschap van Millen van dan af in handen van dezelfde bezitters waren, raakten beiden in de hoofden van alle betrokkenen met elkaar verbonden, en was er van dan af sprake van één goed, dat het heerschap en de goederen van de waterburcht omvatte.

Jan Paquay begint zijn overzicht van de heren van Millen in 1366 en laat het doorlopen tot in het begin van de achttiende eeuw met de vermelding dat Edmond Jan Willem Ernest de Fleron (1682-1749) leenverhef deed voor de heerlijkheid Millen in 1722 en in 1727. In *Riemst en zijn verleden* wordt het verhaal verder doorgetrokken. Hier lezen we dat Edmond de Fleron en zijn echtgenote Maria de Hemricourt kinderloos stierven en dat het bezit van de heerlijkheid

¹ J. Paquay, *Limburgsche heerlijkheden. De heerlijkheid Millen*, in *Bulletin de la Société Scientifique et Littéraire du Limbourg*, 1933, 47, p. 115-124.

² J. Paquay, *Limburgsche heerlijkheden. Millen (bijvoegsel)*, in *Bulletin de la Société Scientifique et Littéraire du Limbourg*, 1934, 48, p. 174-175.

³ L. Ramaekers, A. Boesmans, W. Driessen, L. Melard, *Duizend jaar wonen in Millen*, Bokrijk, 1986, 68 p.

⁴ *Riemst en zijn verleden*, *Riemst*, 1991, p. 121-131.

Millen na hun overlijden overging op Barthold de Hemricourt, een achterneef van Maria, die de laatste heer van Millen zou geweest zijn.

Een procesdossier in het archief van de Leenzaal van Kuringen leert ons echter dat het kasteel van Millen niet heel de tweede helft van de achttiende eeuw in het bezit van de familie de Hemricourt was⁶.

Het kasteel van Millen of de waterburcht werd in leen gehouden van de bisschop van Luik als graaf van Loon. De administratie van het bezit van de Loonse grafelijke lenen werd verricht door een organisatie die de Leenzaal van Kuringen genoemd werd. Naast het registreren van de bezitters van de leengoederen en van akten betreffende de lenen, verrichtte de Leenzaal van Kuringen ook rechtspraak. In eerste aanleg handelde zij rechtszaken af die betrekking hadden op lenen die van de Leenzaal afhankelijk waren. In beroep behandelde zij zaken die naar haar werden doorgestuurd vanuit de Loonse oppergerechten: de schepenbank van Vliermaal, de buitenbank van Bilzen of de Leenzaal van Munsterbilzen. Het registreren van akten betreffende lenen was het werk van de griffier en zijn medewerkers. Wanneer er rechtgesproken werd, zetelden er twee groepen in de Leenzaal: enerzijds enkelen van de zeven schepenen van de schepenbank van Vliermaal en anderzijds een aantal zogenaamde *cavalliers*. Dat waren voornamelijk Loonse edelen die op basis van hun stamboom en het bezit van een zogenaamd adellijk Loons leen in de groep van *cavalliers* opgenomen waren.

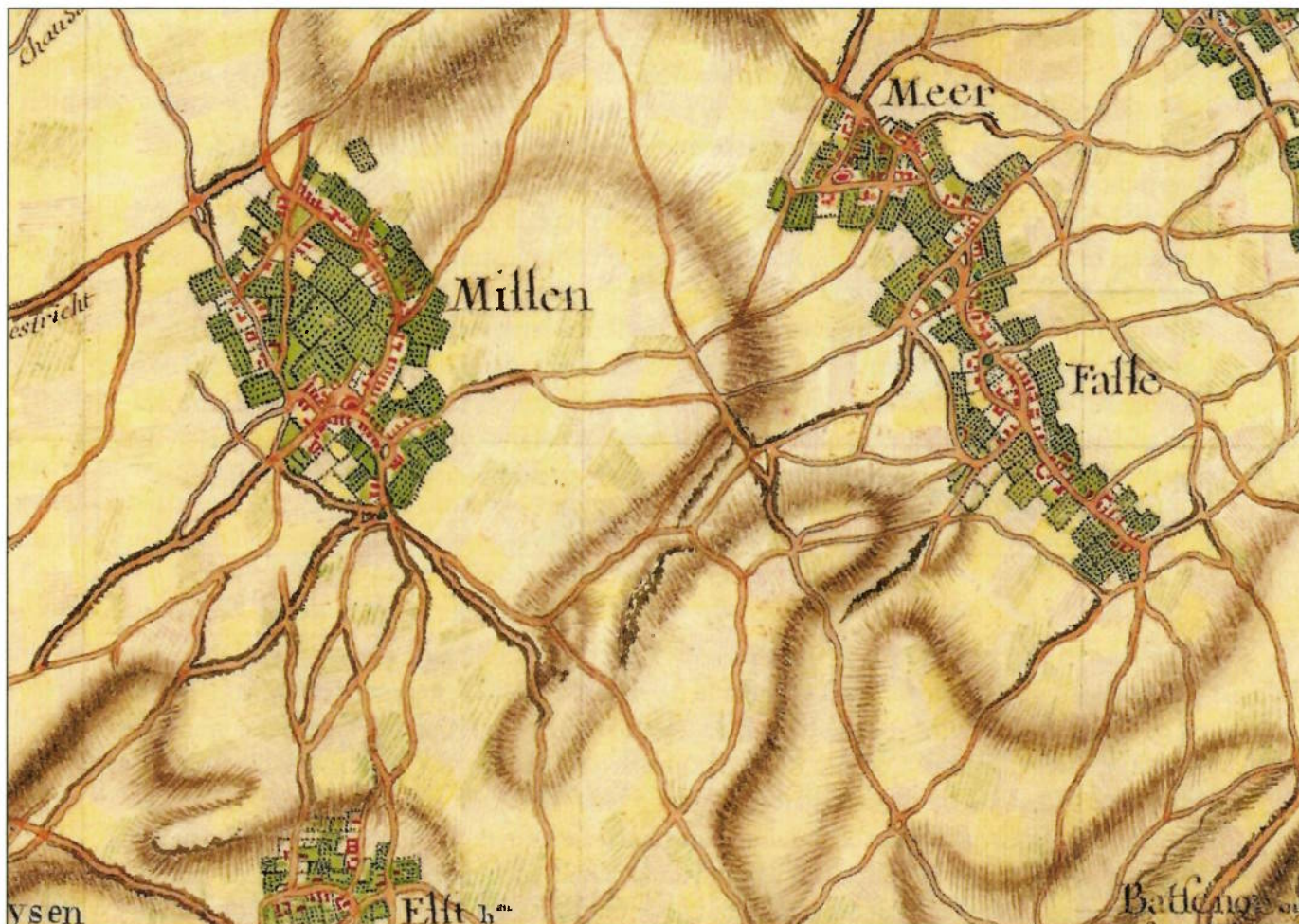
Op 15 januari 1763 werd op de griffie van de Leenzaal een schenkingsakte van 29 december 1762 geregistreerd, waarin Johanna Isabella de Joncis en haar echtgenoot baron van der Heyden de Blisia hun aandeel – de helft – in de heerlijkheid Millen met het kasteel en landerijen, overdragen aan kanunnik Conrard Philip Balthasar van der Heyden de Blisia⁶. De andere helft van de heerlijkheid is op dat moment in het bezit van Theodoor van Eynatten en diens zus Maria Anna van Eynatten, de echtgenote van Charles Philip de Baudequin. Op 28 april 1764 bieden de kanunnik en Theodoor en Maria van Eynatten zich persoonlijk aan bij de griffie van de Leenzaal en doen daar samen leenverhef voor het kasteel van Millen met de bijhorende goederen. Tot daar lijkt alles peis en vree.

Drie dagen later, op 1 mei 1764, biedt kanunnik van der Heyden de Blisia zich weer bij de griffie van de Leenzaal aan. In eigen naam en in naam van Theodoor en Maria Anna van Eynatten legt hij uit hoe zij na het overlijden van de kinderloze Edmond Jan Willem de Fleron

⁵ Rijksarchief Hasselt, *Archief van de Leenzaal van Kuringen*, nr. 986.

⁶ Conrard Philip van der Heyden de Blisia is op dat moment kanunnik in het Luikse kathedraalkapittel, aartsdiaken van Brabant en raadsheer in de Luikse Geheime Raad.

en diens echtgenote Francoise de Hemricourt, als afstammelingen van de familie de Fleron, het kasteel en de heerlijkheid van Millen met de bijhorende goederen geërfd hebben. Voorts legt hij uit hoe desondanks de mombers van de minderjarige – en niet bij naam genoemde – graven de Hemricourt⁷, sinds het overlijden van Francoise de Hemricourt het kasteel, de heerlijkheid en de bijhorende goederen in bezit houden en er de inkomsten van innen. Aangezien de mombers geen gevolg geven aan de aanmaningen van kanunnik van Eynatten om hun handen van Millen af te trekken, wendt hij zich nu tot de Leenzaal om via gerechtelijke weg in het bezit van de heerlijkheid en de waterburcht van Millen gesteld te worden.

Millen op de kaart van Villaret, omstreeks 1745.

De kern van de zaak is dat kanunnik van der Heyden a Blisia en consoorten zich beroepen op het feit dat zij rechtstreeks, maar langs vrouwelijke kant, afstammen van Arnold de Fleron, de overgrootvader van Edmond Jan Willem de Fleron, die in de zeventiende eeuw de heerlijkheid Millen bezat. Zij stellen dat de weduwe van Edmond Jan Willem diens *patrimonieele Loonsche*

⁷ Hun mombers zijn de kanunniken Georges Albert de Sluse en Maximiliaan Hendrik de Coune van het Luikse kathedraalkapittel. Kanunnik de Sluse is niet alleen van der Heydens de Blisia's collega in het kathedraalkapittel, maar zij zijn ook beiden raadsheer in de Luikse Geheime Raad. Kanunnik de Coune is raadsheer in het Leenhof van Luik. Vanaf 10 januari 1769 treedt een van de jonge graven, Franciscus Bartholomeus de Hemricourt, zelf en in eigen naam op.

goederen niet kon erven, omdat die volgens het Loonse recht in de familie van de erflater moesten blijven. De mombers van de kinderen de Hemricourt van hun kant menen dat de heerlijkheid aan hun pupillen toekomt omdat zij de naaste verwanten zijn van Françoise de Hemricourt, de weduwe van Edmond Jan Willem de Fleron die de laatste bezitter van de heerlijkheid uit de familie de Fleron was. Volgens hen heeft Edmond Jan Willem zijn heerlijkheid Millen op wettige manier aan zijn echtgenote overgedragen.

Het proces sleept zich voort van 1764 tot 1780. Het dossier erover is een kluif voor wie geïnteresseerd is in het erfrecht dat in de achttiende eeuw toegepast werd op Loonse leengoederen.

Op 16 november 1780 velt de Leenzaal zijn vonnis: *naer oversien der acten ... verclaeren het casteel van Millen en dessens aenhank met sijne zoo feudaele als censaële jurisdictie, alsmede het banpaenhuijs, oftwel de plaetse op welke hetselve gestaen heeft, oft dan de erfrente, samen met de negenthien bonders landts, den hof met de Kleynenbergh ende nogh twee bonderen landts, alle afcomende van wijlen Edmond Jean baron de Fleron, op de ... aenleggeren te sijn verstorven en gedevolveert, ..., lasten oversulx aen voorschreven opponent alles wes voorschreven is te ruijmen ende te abandoneren, alle notulen, papieren, carten en documenten dien aengaende onder eedt van expurgatie aen d'aenleggeren over te leveren ad primam...* De rechters van de Leenzaal zijn dus van oordeel dat het kasteel en de bijhorende goederen aan de eisers in het proces – kanunnik van der Heyden de Blisia en consoorten – toekomt⁸.

Het duurt tot 28 mei 1782 voordat de Leenzaal twee afgevaardigden aanduidt die ter plaatse in Millen de winnaars van het proces officieel in het bezit moeten stellen van de betwiste goederen. Daarvoor worden Walter Nicolaas de Mettecoven, een van de ridders van de Leenzaal, en schepen Luesemans van de schepenbank van Vliermaal aangeduid⁹.

Vervolgens duurt het weer ruim een jaar voordat de Mettecoven en Luesemans zich op 3 juni 1783 naar Millen begeven om de nieuwe bezitters officieel in het bezit te stellen van het kasteel van Millen¹⁰. *In den inganck van het casteel en aehanck tot Millen* treffen zij kanunnik Lenaerts van het kapittel van Borgloon, advocaat Wauters en de pleitbezorger Vanmuysen. Lenaerts vertegenwoordigt kanunnik Conrard Philip Balthasar van der Heyden de Blisia en Theodoor van Eynatten en advocaat Wauters is er in naam van Charles Philip de Baudequin, de echtgenoot van Maria van Eynatten. Voorts zijn ook twee schepenen van de schepenbank van Millen, Parthoens en Lenaerts, opgeroepen.

⁸ Rijksarchief Hasselt, *Archief van de Leenzaal van Kuringen*, nr. 521, f° 97 r° - 98 r°.

⁹ Rijksarchief Hasselt, *Archief van de Leenzaal van Kuringen*, nr. 521, f° 280 v° - 281 v°.

¹⁰ Rijksarchief Hasselt, *Archief van de Leenzaal van Kuringen*, nr. 522, f° 107 v° - 111 v°.

Nadat kanunnik Lenaerts en advocaat Wauters de afgevaardigden van de Leenzaal verzocht hebben om hen namens hun opdrachtgevers in het bezit te stellen van *het casteel van Millen en dessens aenhanck nemen zij symbolisch bezit van het kasteel door de kloppers van de poorte van de pachterije langhs waer men naer 't voornoemd casteel gaet en de klopper van de tweede poort langhs waer men het casteel opgaet*, vast te nemen. Binnen raken zij in de keuken de haal¹¹ en de tafel aan. In den hof van het kasteel geven de afgevaardigden van de leenzaal de vertegenwoordigers van de proceswinnaars *risch en aerde* in handen, als symbool van het bezit van alle landerijen die bij het kasteel horen¹².

Van daar wandelt het gezelschap naar *eene plaetse buyten het casteel*, waarvan de partijen verklaren dat zich daar *den hof met den Kleynen Berg* bevindt. Daar krijgen zij weer *risch en aerde* ter hand gesteld, als symbool van de bezitneming van dat hof en de twee bunders land die daar bij horen. Het banpaanhuis – de dorpsbrouwerij waar de inwoners van Millen ooit verplicht waren hun bier te laten brouwen – blijkt niet meer te bestaan, maar de aanwezige schepenen van Millen kunnen wel nog aanwijzen waar het ooit stond. Ook op die plaats geven de afgevaardigden van de Leenzaal de vertegenwoordigers van de proceswinnaars *risch en aerde* in handen. Dat ritueel wordt nog eens herhaald om het bezit van de negentien bunders land, die ook bij het kasteelgoed van Millen horen, over te dragen.

Vervolgens verklaren de afgevaardigden van de Leenzaal met luide stem dat alle overdrachten van bezit die daar onder hun leiding hebben plaatsgevonden, uitsluitend betrekking hebben op de goederen die in leen gehouden worden van de Leenzaal van Kuringen, en dat zij niet de intentie hebben zich bevoegdheden aan te matigen over goederen die aan andere hoven ondergeschikt zouden zijn. Tot slot krijgt gerechtsbode Demollin van de schepenbank van Millen opdracht aan de graaf de Hemricourt, de verliezer van het proces, en aan de pachter van de kasteelgebouwen te melden dat zij het kasteel en de landerijen moeten ontruimen en plaats moeten maken voor de nieuwe bezitters.

¹¹ De haal is de ijzeren haak die uit de schoorsteen in het haardvuur hangt, en waaraan de ketel vastgemaakt kan worden waarin het eten gekookt wordt.

¹² Een *risch* is een zode met gras en of struikgewas.